

До спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05
Національної академії внутрішніх справ
03055, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Стратонова Станіслава Юрійовича
«Теоретичні та методичні основи експертизи встановлення давності
документу», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Під час розслідування великої кількості кримінальних правопорушень особа, котра здійснює досудове розслідування, нерідко стикається з необхідністю пошуку та дослідження документів, які були знаряддям учинення вказаних протиправних діянь. Зокрема, мова йде про використання підроблених документів з метою полегшення досягнення протиправного задуму, а також для приховання факту вчинення правопорушень чи причетності до вказаних діянь конкретної особи. Тому нерідко працівники органів досудового розслідування зобов'язані використовувати в своїй діяльності зі своєчасного виявлення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень спеціальні знання. Однією з форм використання таких знань є призначення відповідних судових експертиз. Так, для дослідження документів, які використовувалися в механізмі вчинення кримінальних правопорушень, призначається та проводиться експертиза встановлення давності документу. Також указаний різновид судових експертиз часто призначається та проводиться під час вирішення адміністративних, господарських і цивільних спорів. Наведені обставини вказують на **актуальність** питання про теоретичні та методичні основи експертизи встановлення давності документу.

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що обраний напрям дослідження ґрунтується на Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 р.; Плану

заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді Європи (Указ Президента України від 12 січня 2011 р. № 24/2011); Концепції реформування кримінальної юстиції в Україні (Указ Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008); Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (Указ Президента України 20 травня 2015 р. № 276/2015); Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 р. № 454; відповідає Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затверджену Постановою Кабінету Міністрів України 7 вересня 2011 р. № 942.

Виходячи з наведеного вище, обрана тема дисертаційного дослідження Стратонова Станіслава Юрійовича «Теоретичні та методичні основи експертизи встановлення давності документу» є необхідною та важливою для вдосконалення діяльності судово-експертних установ і судових експертів, а також правоохоронних і судових органів під час виявлення та встановлення обставин учинення правопорушень із використанням документів, у тому числі підроблених. Об'єкт і предмет дисертаційної роботи, обрані Стратоновим С.Ю., є вкрай актуальними як у практичному, так і теоретичному відношенні з причин недостатньої розробленості даної проблеми.

Основна мета, яку поставив перед собою дисертант, – це вирішити конкретне наукове завдання з розробки теоретичних та методичних основ експертизи встановлення давності документу. Досягнення поставленої мети і вирішення конкретних завдань дисертанту, в основному, вдалося досягти з достатнім рівнем **обґрунтованості сформульованих наукових положень, висновків та пропозицій.**

Теоретичною, науково-інформаційною, правовою основою дисертаційного дослідження, яка дала можливість результативно та на досить високому рівні вирішити поставлені проблеми, є наукові праці вітчизняних і

зарубіжних учених у галузі криміналістики, кримінального процесу та судової експертизи, які розглядали питання використання спеціальних знань у кримінальному провадженні у формі залучення експерта, тактичні та методичні особливості проведення судових експертиз взагалі й окремих її видів, зокрема технічного дослідження документів: Г.К. Авдєєвої, Т.В. Авер'янової, М.Ю. Будзієвського, А.Е. Волкової, О.Г. Волошина, О.В. Воробей, Л.М. Головченко, С.Й. Гонгало, В.Г. Гончаренка, С.В. Євдокіменко, В.А. Журавля, Н.І. Клименко, Д.С. Коровкіна, О.Ю. Костіної, А.В. Лубенцова, Є.Д. Лук'янчикова, В.О. Ляпичева, І.М. Мельникова, О.М. Моїсєєва, Л. Оганяна, В.Г. Пелюшка, С.І. Перліна, І.В. Пирога, Г.В. Прохорова-Лукіна, О.Р. Росинської, М.Я. Сегая, В.С. Сезонова, Е.Б. Сімакової-Єфремян, А.В. Скрипченка, Я.І. Слободяна, О.С. Тарасенка, О.Ю. Татарова, Н.М. Ткаченко, М.В. Топорової, В.М. Шведової, А.В. Шевчишена, В.Ю. Шепітька, В.М. Шерстюк, О.Р. Шляхова, М.Г. Щербаковського, В.Д. Юрчишина та інших учених.

Методологія дослідження в першу чергу базується на сучасних загальнонаукових методах пізнання об'єктивної дійсності. Поряд з діалектичним методом дослідження застосовувалися і визнані окремі методи: системно-структурний, порівняльно-правовий, формально-логічні, статистичні та соціологічні.

Про **наукову новизну отриманих результатів** (як і про особистий внесок дисертанта в правову науку) свідчить, зокрема, те, що на базі сучасних положень кримінального процесуального права, криміналістики та судової експертології, а також узагальнення судової практики розглянуто поняття судової експертизи та експертного дослідження, обґрунтовано їх співвідношення як форми та змісту; запропоновано визначення експертизи встановлення давності документу; встановлено місце експертизи встановлення давності документу в системі судових експертиз і її значення в кримінальному провадженні; визначено поняття, ознаки, зміст і принципи судово-експертної діяльності в галузі експертизи давності документу; виокремлено систему методів і засобів дослідження при проведенні

експертизи встановлення давності документу; визначено загальні положення методики експертних досліджень при встановленні давності документу; наведено криміналістичні рекомендації щодо підготовки та призначення експертизи встановлення давності документу; розглянуто алгоритм дій судового експерта при проведенні експертизи встановлення давності документу; охарактеризовано особливості оцінки висновку експерта слідчим, судом і його використання в кримінальному провадженні.

Дисертація, відповідно до мети і завдань дослідження, складається з вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел (186 найменувань) та додатків.

В основному дисертація має суто прикладне значення, в якій сформульовані окремі теоретичні положення та практичні рекомендації, які можуть бути використані в: законотворчій діяльності у вигляді пропозицій до законодавства України, що регламентує судово-експертну діяльність в галузі експертизи встановлення давності документу; науково-дослідній діяльності – як теоретичне підґрунтя для подальшого розвитку й удосконалення теоретичних і методичних основ експертизи встановлення давності документу; практичній діяльності з підготовки об'єктів для проведення експертизи встановлення давності документу, її проведення та використання висновку експерта в кримінальному провадженні; освітньому процесі закладів вищої освіти при викладанні криміналістики, судової експертології, підвищенні кваліфікації слідчих, інспекторів-криміналістів, експертів, підготовці підручників, навчальних посібників, навчально-методичних матеріалів.

Дисертант проаналізував достатній обсяг літератури стосовно теми свого дослідження, вивчивши проблемні питання, що виникають при підготовці, призначенні, проведенні експертизи встановлення давності документу, а також оформленні, оцінці та використанні висновку експерта.

Зупинюсь лише на тих результатах дисертаційного дослідження, що мають суттєву новизну і в сукупності вирішують актуальні та складні проблеми, пов'язані з метою даного дослідження.

1. Дисертант за допомогою аналізу наукових підходів щодо визначення поняття та змісту техніко-криміналістичної експертизи документів виокремлено ознаки, властиві експертизам встановлення давності документу: регламентованість випадків і порядку призначення та проведення експертизи нормами закону України шляхом визначення підстав призначення та проведення експертизи, спеціального статусу суб'єкта проведення – експерта, необхідності оформлення результатів судової експертизи у вигляді висновку експерта, який є одним із доказів у кримінальному провадженні; проведення дослідження базується на досягненнях науки; об'єкт, предмет і завдання дослідження визначають специфіку технічних засобів і методик, що використовуються під час проведення експертизи встановлення давності документу (стор. 32–36 дисертації).

2. Значну увагу приділено визначенню критеріїв та класифікації судових експертиз. Зокрема, дисертант зазначає, що, враховуючи об'єкт і завдання експертизи встановлення давності документу, а також нормативно закріплені переліки видів судової експертизи, остання є підвидом експертизи реквізитів документів, експертизи матеріалів документів, експертизи друкарських форм та інших засобів виготовлення документів, які є видами технічної експертизи документів, яка в свою чергу відноситься до класу криміналістичних експертиз. При цьому Стратонов С.Ю. наголошує на необхідності експертизу встановлення давності документу виокремити в якості виду, а не підвиду, в роді технічної експертизи документів, наводячи аргументи такої пропозиції (стор. 37–39 дисертації).

3. Новизною є виокремлення серед завдань експертизи встановлення давності документу: визначення відносної давності виконання документа або його фрагментів, а також послідовності нанесення штрихів, що перетинаються; встановлення відповідності часу нанесення відтисків печаток, штампів даті виготовлення документа; визначення абсолютного часу виконання штрихів рукописних записів у документах; установлення документа, виготовленого шляхом монтажу із застосуванням копіювально-розмножувальної та комп'ютерної техніки; встановлення факту сторонньої

агресивної дії на документ і визначення придатності вказаного документу для подальшого його дослідження з метою встановлення його давності (стор. 59–65 дисертації).

4. Вагомим внеском у науку та практику можна вважати запропоноване автором трактування судово-експертної діяльності в галузі експертизи встановлення давності документу як діяльності уповноважених суб'єктів, націленої на забезпечення організації та проведення незалежного, кваліфікованого, повного й об'єктивного дослідження документа з метою визначення давності його виготовлення або хронологічної послідовності написання окремих частин і нанесення посвідчувальних знаків з використанням досягнень науки, технічних засобів і методик експертного дослідження (стор. 68–71 дисертації).

5. Здобувач обґрунтовує необхідність визначення загальних положень методики експертних досліджень при встановленні давності документу. При цьому до структури методики експертних досліджень при встановленні давності документу запропоновано включати такі елементи, як: 1) найменування методики й її реєстраційний код, отриманий у результаті атестації та державної реєстрації; 2) сфера застосування методики із зазначенням виду судової експертизи та експертної спеціальності, а також експертних завдань, що вирішуються методикою; 3) перелік об'єктів дослідження, у тому числі порівняльних; 4) методи дослідження, які застосовуються для встановлення абсолютного та відносного віку документу, й умови їх застосування; 5) засоби дослідження при проведенні експертизи встановлення давності документу, а також вказівка їх мінімально необхідних характеристик; 6) порядок проведення експертизи на: початковій стадії попереднього дослідження, стадії роздільного дослідження, стадії експертного експерименту, стадії порівняльного дослідження, стадії оцінки результатів проведеного дослідження та формулювання висновків, стадії оформлення результатів проведеного експертного дослідження (стор. 115–130 дисертації);

6. Автор вдало визначає особливості кожного з етапів тактики проведення експертизи встановлення давності документу – підготовки та

призначення експертизи встановлення давності документу, проведення експертизи встановлення давності документу та оформлення висновку експерта, оцінка висновку експерта слідчим, судом і його використання в кримінальному провадженні (стор. 132–177 дисертації).

Ці результати дослідження вказують на те, що дисертант вирішив складні проблеми, спрямовані на розроблення теоретичних та методичних основ експертизи встановлення давності документу.

Основні положення, ідеї, висновки, пропозиції пройшли свою апробацію і впроваджуються в практику. Зокрема, вони отримали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях. Автор має наукові праці за обраною темою, з яких чотири – у наукових журналах та збірниках наукових праць, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук, та одну – в науковому періодичному виданні іншої держави (Киргизької Республіки).

Разом з тим робота викликає певні зауваження та побажання, що можуть бути підставою для дискусії під час захисту дисертації і враховані автором при подальшій роботі в обраному напрямку своїх досліджень.

1. Вважаємо, що доцільніше було б виокремити з урахуванням виду давності документу (абсолютної та відносної) системи методів і засобів дослідження при проведенні експертизи встановлення давності документу в два окремі підрозділи.

2. З метою повного висвітлення особливостей проведення експертизи встановлення давності документу на кожному з її етапів дисертанту варто б більше уваги приділити питанням взаємодії судового експерта з працівниками органів досудового розслідування під час проведення експертизи встановлення давності документу.

3. Автор у підрозділі 1.1 «Поняття експертизи встановлення давності документу, її місце в системі судових експертиз і значення у кримінальному провадженні» залишив питання про значення досліджуваного різновиду судової експертизи поза увагою, висвітливши його поверхнево. Зокрема, слід наочно продемонструвати значення експертизи встановлення давності документу

шляхом характеристики її як одного із способів доказування з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню, зокрема, тих, що характеризують способи та час учинення окремих видів кримінальних правопорушень. З цією метою варто б висвітлити зумовленість процесу розслідування окремих видів злочинів, а саме необхідність призначення експертизи встановлення давності документу, особливостями механізму їх учинення.

4. Наукову та практичну цінність дисертації, на нашу думку, збагатило б використання досвіду зарубіжних країн у сфері забезпечення та проведення експертизи встановлення давності документу під час висвітлення у розділі 2 роботи методичних основ експертизи встановлення давності документу, зокрема при формуванні пропозицій з приводу їх удосконалення.

5. Вважаємо, що для обґрунтування запропонованих рекомендацій з приводу тактики та методики проведення експертизи встановлення давності документу потрібно використати більше емпіричного матеріалу. Автор провів опитування тільки працівників Експертної служби МВС України й атестованих судових експертів науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України, хоча суб'єктами проведення вказаного різновиду судової експертизи є атестовані судові експерти спеціалізованих судово-експертних установ Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, Міністерства оборони України.

Викладені зауваження мають дискусійний характер і стосуються окремих питань теми дисертаційного дослідження, з яких автор має право на власну точку зору і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації в цілому.

Повнота викладеного матеріалу і обґрунтованість висновків, зроблених дисертантом, дають підстави визнати, що дисертація С.Ю. Стратонова є самостійним, завершеним науковим твором монографічного характеру, а отримані ним результати в межах проведеного дослідження пропонують варіанти вирішення складного завдання з формування теоретичних і методичних основ експертизи встановлення давності документу.

Основні результати дисертаційного дослідження викладені в публікаціях автора. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. Дисертація й автореферат відповідають вимогам до вказаного роду кваліфікаційних наукових робіт. Наведеним підтверджується, що дисертант Стратонов Станіслав Юрійович зробив особистий внесок у подальшу розробку виокремлених ним наукових проблем, що мають теоретичну та практичну значущість і вирізняються науковою новизною.

Викладене дає підстави для висновку, що дисертація **Стратонова Станіслава Юрійовича «Теоретичні та методичні основи експертизи встановлення давності документу»** є завершеною працею, в якій отримано нові науково обгрунтовані результати, що розв'язують наукову проблему, яка має важливе значення для значення для кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю й обгрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

**Начальник відділу розслідування службових злочинів
управління розслідування корупційних злочинів
Головного слідчого управління
Національної поліції України
доктор юридичних наук, доцент**

А.В. Шевчишен

«__» _____ 2020 р.